Errenteriako eliza (Zutoidun elizak Gipuzkoan)

Gipuzkoako elizen artean aipagarrienetako bat, bere berezitasunegatik, Errenteriako parrokia da, aintzinago toki berean XIV. mendean zenaren lekuan eraikia.

Asuntzioko Andra Mariaren izena daroan oraingo hau XVI.mendean eraikia da. Bere tipologiaz euskal gotikoa deritzan horietakoa da eta berauen artean zaharrenetako bat noski. Baditeke hamabosgarren mendearen azkenaldera hasia izatea, estilo aldetik begiraturik, baina eraikitzearen lehen berriak 1524koak ditugu.

Garai hartan ere izaten ziren grebak, eta lehen berrien artean azaltzen zaigu langileak irabazpen gehiagoren eskariak ontzat ez hartzeaz lanak uztearena. Baina, orduko herriak gogoz beraganatzen zituen elizaren beharrak, zeren hau izaten bai zen bere abaroa, sinesmenarena ez ezik baita biltzar leku ere. Gainera, gerrateetan bertan aurkitzen zuten gorde lekua ere eta inoiz bere babesean jartzen ziren izurrite garaietan ospitalak ere. Horregatik, elizak txukun zaintzeaz saiatzen ziren. Ikus besterik ez dago eliza hau eraikitzeko errenteriarrak hartu zuten erabakia, bertako itsasontzietako irabazpenaren erdia elizagintzarako eman zutenez.

Maria Asunción Arrazolak bere lanean ongi dokumentatu digunez, 1542an bizkortu ziren elizagintza lanak aurrera eramatea, Franzisko Marrukizaren zuzendaritzapean, eta hau hil ondorean Domingo Arantzalde eta Joanes Arantzatroki izan ziren jarraitzaile.

Felix López del Vallado zenaren ustez, arkitekturaz oinarriturik, badaitake elizburu aldeko sabai biribilaren gainetik beste zaharrago bat izatea, gotikoa, eusgarrietatik hain zut irtetzen diren uztaiak erakusten dutenez. Eta, behar badá, XV. mendearen azken partean hasia izan daitake. Gainera, elizaren lehen tartean gotiko egitura daroa; lehenengo bi zutoietara arte behinik-pehin. XVI. mendeko bigarren ekinaldian aldakuntzak izan zituen, garaiko moderi loturik eta euskal gotikotzat ezagutzen den gehienen arabera. Honegatik hain zuzen, euskal gotikoaren hastapenak ikertu behar direnean oso kontuan hartzekoa da Errenteriako eliza.

Areto solairuduna da, hiru sabaiak altura berdinez, eta uztai-gurutzatuak gotikoaren usarioetakoak baino aski konplikatuagoak. Apeztegitik lehen zutoi edo bordoinak arte gotiko estiloa ongi gordetzen du, ondorekoetan datoz eboluziozko aldakuntzak. Lehen zutoietan konturatzen bagara, erdiko gorputzari zortzi zutoi tipiago erantsirik, bakoitza sabai-uztai bakoitzaren eusgarri da.

Korua, elizaren atzekaldean, azken bi zutoien arte arku zapalez eraiki da. Alboetatik eskilarak ditu. Elizako obren azken partea da.

Azken parte honen eskubi aldean, hego-mendebalera begira dagoen kantoian zutitzen da dorrea. Dorrepetik du Goiko-kalek eliz atarirako pasua. Jende asko honekin harritzen da, baina dorre gotikoak asko ziren horrela eta Mondrago eta Debako elizetan ditugu horren adibiderik egokienak.

Eliz ataria pizkunde garaiaren romanista estiloduna da, 1625ean Kristobal Zumarristak egina.

Frantsezak egin zuten triskantzaren ondotik berriztatu beharra izan zuen eta 1784 birreraiki zuen Franzisko Azurmendik, Ventura Rodriguez arkitektuaren zuzendaritzapean.

Gaur egungo erretaula nagusia bera ere, jaspe harriz eta estukoz egina, Ventura Rodriguezen proijektuaren arabera egina da eta bertako eskulturak Bergaz-en lanak dira.

Horrez gainera, beste arte balio berezirik ere badu Errenteriako elizak. Ebangelio aldeko lehen kaperan Birjina Koroatzearen erretaula bai, XV. mendearen bukaeretakoa edo XVI.aren hasieretakoa nonbait eta triptiko baten erdiko partea izan behar du. Beranduko gotikoa noski, baina eskultura ederrak dituena, trazeria deritzan apaingarri konplikatuekin. Weise-ren ustez flamendar jatorrizkoa izan daitake.

Baita ere badu, sagrario romanista baten beheko partea, lan bikaina, M.A. Arrazolak dokumentatu ahal izan duenez Anbrosio Bengoetxea alkizarrak egina da. Bengoetxea izan zen Antxietaren ikasleetarik aurreratuena eta beroren lanen artean balio handikoa da Errenteriarako egin zuen sagrarioaren zati hau. Errreliebezko lan honetan aurkitzen den parterik txukunena azken Afariaren errepresentazioa da.

Besteak beste, Errenteriako elizan gordetzen diren arte balioetan Inmakulada eta San Migel imajinak ere aipagarriak dira. Eskultura barroko hauek Gregorio Fernández-en eskolakoak dira.

Juan SAN MARTIN

Una de las iglesias más singulares de Guipúzcoa es probablemente la parroquia de Rentería, erigida en el mismo lugar que ocupaba la primitiva iglesia cuyas noticias se remontan al siglo XIV.

El actual templo, bajo la advocación de Nuestra Señora de la Asunción, es del siglo XVI. Pertenece al gótico vasco. Para 1524 se habían iniciado los trabajos de construcción, pero es muy posible que los mismos tuvieran una etapa precedente. Para finalizar en otra etapa que va desde 1542 a 1571.

M.A. Arrázola ha podido documentar que en 1542 se hallaban las obras en plena realización bajo la dirección de Francisco de Marruquiza, y que tras su fallecimiento le siguieron Domingo de Aranzalde y Joanes de Aranzatroqui.

Para sufragar los elevados gastos tuvieron que destinar la mitad de las ganancias obtenidas por los navíos de la villa.

López del Vallado, basándose en un estudio arquitectónico, llega a la conclusión de que bajo la bóveda de medio punto que actualmente cierra el ábside central se esconden las antiguas crucerías góticas, afirmando que los apoyos góticos y arcos apuntados, por la línea casi vertical, hacen sospechar que la obra podía haber sido iniciada a finales del siglo XV. Las dos grandes columnas que dividen el primer tramo de las naves, conservan intacta su antigua estructura gótica. Desde mediados del siglo XVI se modificaron los proyectos, repercutiendo en sus bóvedas.

Es un templo de planta salón, de tres naves de igual altura, con crucería más complicada que la usual en la gótica. Las primeras columnas a partir del presbiterio son de estilo gótico, con cuerpo central y ocho pequeñas columnas adosadas, correspondiendo a los arcos torales, formenteros y transversales de las bóvedas de crucería. El coro ocupa el fondo de la nave central, sostenido por arco rebajado ... nal, con escaleras de ... naves laterales.

La obra de la escalera ... cabo entre 1572 y 157...

En el último tramo de ... que viene a formar el ... roeste de la iglesia, se ele... que llama la atención p... viesa un camino, sin que ... ninguna novedad. El ... tante frecuente y ahí ... plos anteriores en las ... Mondragón y Deva.

La portada renace... 1625, obra de Cristóbal ... rrista.

Esta iglesia sufrió ... destrozos con la invasión ... fue reedificada en 1784 ... cisco de Azurmendi ... ción del arquitecto Ve... guez.

En la obra mobiliar ... cobija este templo, des... blo mayor, de piedra ... que fue proyectado ... Rodríguez, siendo ... obra de Bergaz. En la ... lla por el lado del ... conserva el retablo de ... ción de la Virgen, que ... parte central de un tríptico ... les del XV o principios ... Del gótico tardío con ... esculturas y complicada ... según Weise, de origen ... Conserva asimismo, el ... rior de un sagrario ... obra de Ambrosio de ... donde destaca el relieve ... tima cena. Mas las ... Inmaculada y San Miguel ... cuela vallisoletana de Gre... nández.

Sasi akademiak

Euskal Herria langilea izan da eta bere lana plazaratu du. Denok dakigu zenbat dema mota edo apostu egin izan den. Segalari eta aizkolariak bere izerdiz sortzen du festa giroa, ahari eta ollarrek odol gorriz estaltzen dituzte buru larrutuak, harri jasotzaile eta gurdi bizkarkariek indarraren eragin izkutua agertzen dute begfrale harrituen aurrean.-Norgehiagoka sortu dio lanerako trebetasunak.

Dema ez da herri alferren ezaugarria. Izan ere, nekazari eta artzai herri baten agerpenak ditugu euskaldunon herrikirolak.

Eta ez ziren beti ikuskizun huts gertatzen. Eztabaida bero, sesio larri, desapio eta dirujoku arriskugarri bihurtzen ziren sarritan. Aitari bere baserria jokaerazi eta galdu zutenek zerbait esan lezakete. Dema, ididema ala zorriena, Euskal Herriaren zaletasun berezienetakoa dela esango nuke nik.

Lurgintza eta artzai giroa atzean utzixeak baditugu ere, euskaldunok odolean daramagun borroka eta setakeriako joera ez dira gure artean urritu. Ez nuke nehor mintzeko asmoz esan nahi, ez salaketa antzuz, oso arriskugarri ikusten dudalako baizik.

Jo dezagun politika mailan nagusitzen zaigula norgehiagokaren joera basatia eta itsua. Etxe barneko jauntxokerietan erreko gara abertzaleok, etsaien pozgarri. Ergunaria eta arratoi beltza elkarrekin borrokatzen direlarik haur bar aski da makilaz hiltzeko. Neuk ikusi dut hori bide bazterrean, eta biak hil.

Hori bera gertzatzen zaigu kultura mailan. Setakeria nagusitzen delarik ez da gizonik. Basati bihurtzen gara eta helburu bakarra elkar larrutzea izan ohi da, ergunari eta arratoi beltzak bezala. Eta askotan borondate onez egiten da; beste batzutan ez.

Azken aldi honetako joera aski iluna ikusiz, mintza nadin adibidez Euskaltzaindiaz. Oñatin sortu zen 1919.ean, Alfontso XIII.aren aurrean lau Diputazioek bebestan zutela. Azkue, Campion, Eleizalde eta beste izen ospentsu batzuei loturik dago bere itzala, eta ofizialtasun osoa duen Euskal Herriko erakundea.

Nik ez dakit gauzak ongi egiten dituen ala ez, baina denbora guzitan izan ditu salatari gogorrak. Haste hastetik sortu zen bere alboan sasi akademia bar eta, neuk kontuak atera ez baditut ere, seigarren kimua omen da oraiko hau. Beti izena aldatuz, noski.

Historiak zerbaitetarako balio badu, kontuan edukitzekoa da beste pasaizo hau: argisentiko lehen salatari haiek txartzat emandako jokabidea, eredutzat hartzen digute Euskaltzaindiaren azken orduko jorratzaileek. Iraun beza osasuntsu euskararen demak.

Baina, itxuragabekeriak ere badira bitartean, alferrik azpijanean indarrak erretzeaz beste alde.

Izena. *Sasi-akademiaren seigarren kimuari emanduko izena. **Erri Akademia** deitzen bait dute, desegokia da. Santiyoren zaldi zuria nola izan daiteke beltza?. Filosofia den gutxiena ikasi duenak badaki. Platon eta Greziako jakintsu zaharrek beste eskola guzien mailaz gainekoa zutela beren Akademia ospetsua. Oso jakintza berezian ikastetxe, noski. **Herri** eta **Akademia** hitzak bikote ezin uztartua ziren orduan, eta eredu hori hartu zuten hemeretzigarren mendean herrialde gehienek hizkuntzen Akademiak sortzean.*

*Euskaldunok herri aurreratuen joera guziak apurtu nahi al-ditugu **Erri Akademia** hitzaren antzeko astakillokeriak asmatzean?. Har dezagun, beraz, hitz berri bat munduaren aurrean barregarri gerta ez gaitezen. Noren asmaketa ote?.*

Herria. *Begiramendu hoberik merezi du beste alde gure herriak, bera bait da euskararen harrobi nagusia. Mintzairaren bidez egin du gure hizkuntzak biderik luzeena eta herri hori dugu lekuko ezin baztertua. Mugatu behar dira eginkizunak eta bakoitzari berea eman.*

Gauzak nahastatzea ez da zuhurtasuna.

Herri harrobia bere aberastasun osoan, lur, are eta bestelako hondarrekin nahastutako urre meatzen antzeko zerbait dela esango genuke. Herri batean galdu den hitza edo esaera besteak gorde du, eta euskalki bakoitzak badu bere nortasun berezia. Eta bat hartzekotan, bestea utzi behar. Dagoen eran onartzerik ez dago.

Lan honetan dator, hain zuzen ere, ikasien egiteko berezia. Ez da asmakizun, gordailuko urregorria galbaitu eta garbitzea baizik.

Maisukeria. *Arriskugarri da hizkuntza mailan maisukeria. Asko dakienak zalantza haundiak dituela ikusten dut nik, eta gutxi dakienak ezer ez. Ni ez naiz, noski, hizkuntzalaria baina, herri jakintzako neure gaietan beti ikasle. Horrexegatik harritzen naiz maisukeriaz harropuzturik agertzen direnekin.*

*Sasi-akademia gehienen akatsa maisukeria da. Har dezagun "Euskera lantzen" izeneko sariketa eta oso gauza negargarriak ikusiko ditugu. Lehengo batez (64) honako erabaki hau jaso nuen: "Dakigun euskera obetzen. Txarto: "Akusatuetatik edo **salatuetatik bi ezagutuak izan ziren"**.*

*Esgera horren ordez beste esaldi hau hobesten zuten: **"Salatuetatik bi ezagutuak ziren"**. ("Deia", 1981.1.3).*

Ez al-dira bi gauza oso ezberdinak?. Herriarentzat, bai. Maisukeriaz gaizki esantzat emandakoa, ez du irudi hain gaizki dagoenik. Nehork ez bazekien salatuak nor ziren eta gero ikasi bazuten biren izena, ongi dago mezua: "Salatuetatik bi ezagutuak izan ziren".

*Bigarren esaldia zalantzarik gabeko egoerakoa da eta ez du izenak ikasi beharrik agertzen. **"Ezagutuak ziren"** ongi egongo da; baina **"ezagunak ziren"** esango zuen, behar bada, gure herriak.*

Dema beharrezkoa baldin bada gure hizkuntzari bizirik iraunarazteko, zorioneko dema. Baina ez gaitezen itsu itsura eta arinketarietan erre. Besterik merezi du gure herriak. Profesionaltasun bat behar da gauzetan eta utzi diezaiegun ikasiei, hizkuntzalariei alegia, euskara aztertu, zaindu eta edertzeko eginkizuna.

Nik horrela uste dut behintzat.

J.M. SATRUSTEGI

El pueblo vasco ha sido muy aficionado a las apuestas. Las pruebas de fuerza o la destreza en el oficio se dirimían en una confrontación pública que servía, al mismo tiempo, de espectáculo al aficionado. Es la vieja herencia de una sociedad agrícola y pastoril.

Esta faceta ha marcado, en cierto modo, el carácter del hombre vasco que lleva en la era urbana, la impronta de sus hábitos ancestrales. Seguimos siendo un pueblo de posturas irreconciliables que gusta de la plataforma política para dirimir sus diferencias.

Esta actitud encierra un grave riesgo. Lo que pudo servir de estímulo y acicate para la propia superación por el camino sacrificado de la constancia en el empeño, puede convertirse en obce... nal y peligroso instru... destrucción.

Se observan acti... pueden responder a ... miento atávico de ... dad, y resulta esp... groso en posicionam... irreconciliables de ... nados a entenderse ... prano, en las exigencias ... unos objetivos comunes ... de carneros o la lucha ... sultan particularmente ... arena de las lides po... juega el destino de los ...

Las actividades cul... cen del mismo vicio ... estéril y crítica des... conduce a nada. Es ... institución oficial co... dia que, desde su fun... viene padeciendo la ... los grupos de turno ... dedicarse a mejorar la ... de aquélla, se limitan ... el esfuerzo por criterio...

Es curioso el nombre ... **popular** que en esta ... se atribuyen. Ya ... visto, la aureola de ... erudito que, desde P... guos filósofos griegos ... distintivo de la palabra ... Con la asignación del ... pular se habrá logrado ... cuadratura del círculo ... de los promotores.

En materia de ... vasco es el depositario ... riqueza que se encuentra ... difuminada en el ... dialectal de múltiples ... único que necesita ... orientaciones de ... que destierren el ... provisado.